

Marginalia i nätverket

TURUN KANSALISOPISKOLA
KIRJASTO
REHTORINPELLOKATU 3
20500 TURKU

MIKAEL BÖÖK

Message 14 (198 lines)

From mboeek Mon Jan 22 05: 40 GMT 1990

To: politiikka

Subject: Marginalia i nätverket

Varje text måste väl börja någonstans? Och sluta någon annanstans?

Ju mer vi är tillsammans — med våra nya nätverksvänner — desto mer skeptiska ställer vi oss till möjligheten av att överblicka en text.

Vi ser inte längre textens början och inte heller någon ände. Var ska den här texten sluta?

Jag ville skriva en rapport om datorn som medium, en utvärdering. Flera, ja många gånger har jag sökt en inledning till texten.

Men ut på historiens världshav seglade jag. Nu vill jag återvända till mit ämne: vad är en text i nutidens datanät?

Begreppet att skriva förändras, liksom begreppet att läsa, för att inte tala om begreppet att samtala.

I hopp om att att få historiskt perspektiv på frågorna studerar jag Eric Havelocks "Preface to Plato" och Jesper Svenbros "Phrasikleia". Havelock skildrar övergången från en oral till en skriftbaserad kultur i antikens Grekland. Svenbro undersöker läsandets ursprung och övergången från vad vi kallar "högläsning" till vad vi kallar "innantilläsning".

Havelock ställer läsaren inför problemet om vad Platon egentligen menade med sina häftiga angrepp på poeterna.

Platons inställning till diktarna är ofattbar för hans nutida läsare. Så har platonforskarna också ofta försökt bortförklara den.

Alla gillar vi ju dikter, till exempel hackers brukar skicka verser till varandra genom sina elektroniska boxar. Login at phone number 90-5062048. Join

conference "RUNOILUA".

Och varför ansåg Platon frågan om diktarnas ställning vara så politiskt betydelsefull?

På dessa frågor ger Havelock intressanta svar. Under den orala kulturens långa, mörka (enligt Platon) sekler tillskansade sig Homeros & Co rollen som högsta pedagogiska ledare och folkupplysare. (Jag undrar om ens vissa nutida poplyriker och -sångares — The Beatles, Bruce Springsteen, Sting m fl — starka position inom ungdomskulturen skulle kunna jämföras med poeternas ställning under den homeriska epoken.) Poeternas verk var samtidigt kollektivt minne, encyklopedi och rättensnöre på livets olika områden. Det sammanfattade tänkandet och angav dess gränser. Dikterna — i synnerhet de homeriska eposen — utgjorde den apparat, den kunskapsmaskin (tietokone), genom vilken tankarna tänktes. Platon ville byta ut den gamla apparaten mot en ny apparat.

Platon representerade inte bara ett nytt tänkande (rationalism, idelära) utan också ett nytt medium. Platon kämpade för införandet av en ny tanketeknik — en teknik för att tänka, uttrycka och överföra tankar — dvs alfabetet, skriften och innantilläsningen, utan vilka hans egen rationalism och idelära bokstavlingen var otänkbara... Nu kämpar vi nätverksbyggare tydligen i vår tur mot ett tänkande som baserar sig på innantilläsning...

Jesper Svenbro kommer i sin undersökning fram till att läsningen, när den vidtog i antikens Grekland, innebar underkastelse i ett maktförhållande. Läsaren måste låna sin röst åt den som skrev. (Fria män lät därför sina slavar sköta läsningen.)

Tytläsning innantill var en lika exklusiv sysselsättning som kommunikation per datanät är idag.

I en av Aristofanes pjäser ("Riddarna" från år 424

f. Kr; året då Plato fyllde fem), ber Demostenes Nicias läsa ett skriftligt meddelande från oraklet. Samtidigt räcker han en bägare med vin till Nicias.

Efter en stund frågar Demostenes: "Nå, vad säger oraklet?" Nicias, som fortfarande är absorberad av läsningen, svarar: "Kan du fylla på min bägare".

"Säger oraklet verkligen "Kan du fylla på min bägare"?", svarar Demostenes, som tror att Nicias läser högt.

Aristofanes visar oss här en läsare, som inte bara kan läsa innantill, utan som rentav är kapabel att dricka vin medan han läser, tillsammans med en icke-läskunnig person, som dessutom antar att varje ord från läsaren är högläsning ("Phrasikleia", s. 118.)

Idag:

Medan Nicias läser och skriver genom sitt gränssnitt (user interface) går Demostenes fram till honom och berättar att kaffet är färdigt. Demostenes inser inte att Nicias redan är inbegripen i ett samtal med oraklet, eftersom Nicias är tyst. (Annat vore det om Nicias talade i telefon.) Nicias navigerar i den stora texten. Hypertexten.

Demostenes är beroende av Nicias för sin "information". Förmågan att mottaga orakelmeddelanden är ännu inte särskilt utbredd. Långt mer beroende än Nicias av Demostenes är bägge två av texten.

Demostenes och Nicias tror uppenbarligen bägge två, att texten säger någonting väldigt viktigt. Idag kallas det "information".

Minnen:

Vårt kulturarv, våra böcker och CD-skivor är ROM (Read Only Memory). Vi måste läsa det (ibland med hjälp av läsande maskiner såsom t.ex. CD-spelare). Eventuellt tillåts det oss att göra en och annan anteckning i marginalen eller på omslaget. De gamla grekernas kultur baserade sig däremot på muntliga traditioner. Den homeriska epokens tanke-teknik byggde på ett numera bortglömt, högeffektivt och utvidgat SOM (Speak Only Memory) — termen föreslås som ett moment i en tankelek som går ut på att upprätta en parallell till nuläget... Jag antar nämligen att det i vår tid, liksom under Platons livstid, pågår en kamp för en övergång till en ny kulturell grundval. Vad kampen gäller och vem som kämpar mot vem, eller för vad, är fortfarande osäkert. Det är också osäkert om ordet "kamp" är särskilt välvalt. Kanhända vore "lek" eller "spel" mer träffande beskrivningar.

Kanske bygger den nya kulturen på RAM, Random Access Memory. Vad skulle detta innebära? Begreppet RAM tycks mig vara fruktbarare än det ganska ofta använda begreppet "informationssamhälle" ("tietoyhteiskunta"). Dataingenjörerna har sina tekniska tolkningar. Jag försöker göra en allmän, icke-teknologisk tolkning. Jag tolkar detta (Random Access Memory) som en text utan början och utan slut, i vilken i godtyckligt kan välja vilken utgångspunkt som helst för våra ingrepp. Vi får både "läsa" och "skriva" i texten. I själva verket måste vi göra det...

"Informationssamhälle" förefaller att betyda: ett samhälle byggt på datateknik. Då kan det väl hjälpa oss lite på traven i samhällsanalysen om vi i detta övergångsskede provisoriskt talar om "en RAM-baserad kultur". Datorernas "minne" kallas nämligen för RAM-minne.

Någon kanske invänder, att kulturen bygger på mänskliga insatser och inte på datamaskiner. Det håller jag med fullständigt med om. Jag vill bara beakta möjligheten av att människans eget minne — det kulturella arvet, erfarenheten, kunskapen — för närvarande håller på att förvandlas till någonting i stil med ett RAM-minne...

Notera inledningsvis att det i datamediet bereds möjligheter för användaren att själv införa text i textfältet. Det här är inte möjligt i böckerna. Det enda bokens användare får göra är ju att klottra litet i marginalen, och till och med det är förbjuder oss bibliotekarierna strängt (och med all rätt!) att göra. Det händer visserligen att bokens användare övertäder förbudet, men vad hjälper det: chansen för att att bokens läsare ska nå författaren med sina kommentarer ökar ju knappast alls i och med att läsaren skriver ett meddelande i marginalen!

Boken är ett nätverk: en text, en språklig väv. En dator är däremot inte ett nätverk.

Boksamlingar (böckerna i pluralis) är inte heller några nätverk. Däremot är datanäten (datorerna i pluralis) faktiskt nätverk: texter, språkliga vävnader ... mellan läsarna, författarna och minnet.

REFERENSER:

- Havelock, Eric, Preface to Plato. Harvard University Press. Cambridge Mass. 1957.
Svenbro, Jesper, Phrasikleia. Anthropologie de la lecture en Grèce ancienne. Editions de la découverte. Paris 1988.